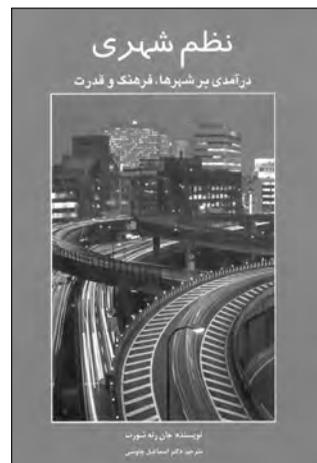

نظم شهری درآمدی بر شهرها، فرهنگ و قدرت

○ بهمن صحنه

○ نظم شهری؛ درآمدی بر شهرها، فرهنگ و قدرت
○ عنوان اصلی:

The urban order: an
introduction cities, culture, and power

○ تألیف: جان رنه شورت (Short, John Rennie)

○ ترجمه: دکتر اسماعیل چاوشی

○ ناشر: تهران، دانشگاه تربیت معلم، چاپ اول،

زمستان ۱۳۸۱، ۲۰۲ ص، ۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۶۴ - ۶۷۰۶ - ۴۹ - ۵

درباره مؤلف:

جان رنه شورت، شهرشناس توانای اسکاتلندی است که در سال ۱۹۷۶ از دانشگاه بریستول انگلستان موفق به اخذ دکترای خود شده است. وی از آن زمان در دانشگاه‌های مختلف اروپا، آمریکا، استرالیا و خود انگلستان تدریس کرده است و اخیراً در دانشگاه میراکوس مشغول تدریس جغرافیای شهری است. این کتاب چهارمین کتاب وی محسوب می‌شود که در سال ۱۹۹۶ به چاپ رسیده است.

جان رنه شورت در این کتاب، دینامیک شهری را در سرتاسر جهان تحت عناوینی مانند آرا و نظریه‌های حاضر در مطالعات شهری، اقتصاد شهری، ساختار اجتماعی شهر، شهر و اقتصاد جهانی، شهر و قدرت، زندگی شهری و موضوعات متنوع دیگری که اکثراً با مطالعات میدانی همراه می‌باشند بیان کرده است. به ویژه در بحث شهر و قدرت نشان می‌دهد که اهرم‌های مختلف قدرت نظیر احزاب و نیروهای مردمی در فضا سازی‌های شهری و حفظ محیط زیست شهری چه نقش‌هایی بازی می‌کنند و گاهی بر قدرت نیروهای دولتی فائق می‌آیند.^۱

معرفی کتاب:

کتاب از هشت فصل تشکیل شده است:

فصل اول:

این فصل مقدمه نویسنده محسوب می‌گردد و شامل این مباحث است. شهر و اقتصاد: توجه به عملکرد اقتصاد شهر به عنوان عاملی در ایجاد چشم‌انداز و دورنمایی از سرمایه، تحولات بین‌المللی، تقسیم نیروی کار و نتیجه اثرات آن بر اقتصاد ویژه شهر.

شهر و جامعه: توجه به شهر به عنوان عرصه فعل و انفعالات اجتماعی، توزیع گروه‌های اجتماعی، جدایی‌گزینی مناطق مسکونی، ساختار جنسی، اصالت نژادی، شکل و طرح طبقاتی، حومه‌های شهری، تجدید روش‌های زندگی.

شهر و قدرت: نگاهی به روابط بین ساختار شهری و نیروهای اجتماعی و

بحث بر سر این موضوع که شهر به عنوان یک سیستم ارتباطی، توزیع‌کننده قدرت و عرصه تلاش‌های اجتماعی است.^۲

فصل دوم: شهر و توسعه اقتصادی

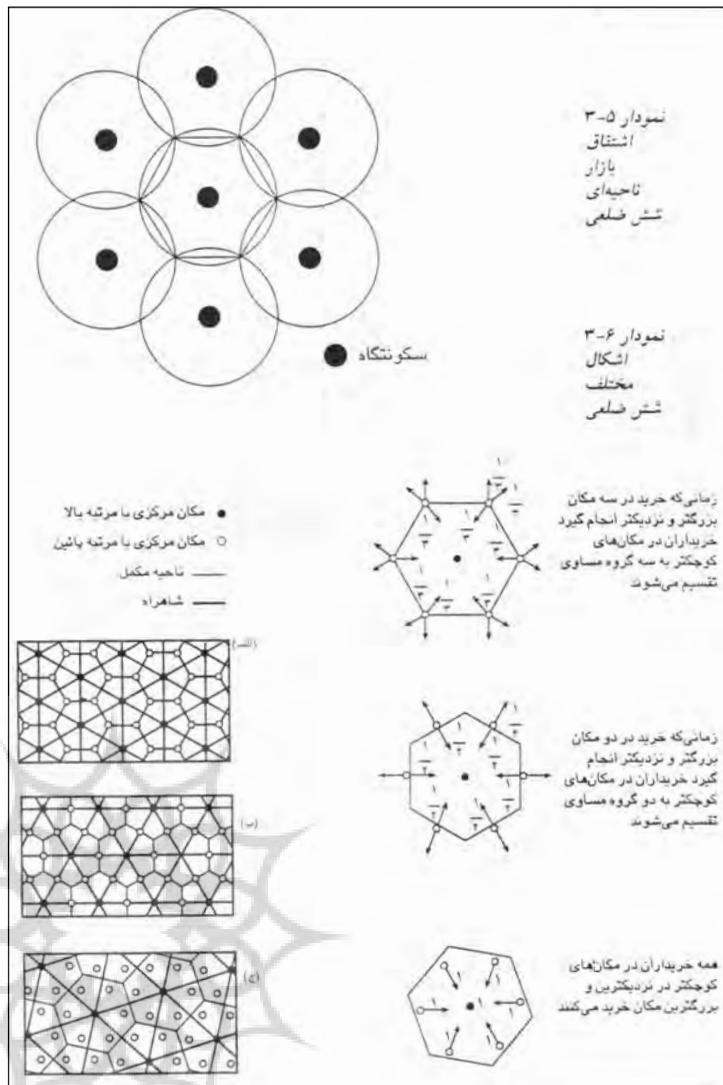
شهرها نقش محوری ویژه‌ای در تاریخ توسعه اقتصادی دارند و این نقشی است که به هر حال توجه کمتری به آن شده است. به همین خاطر این فصل به توسعه تاریخی شهر در رابطه با تحول اقتصادی آن توجه می‌کند.^۳

در این فصل به تشریح خصوصیات شهرهای اولیه (با تأکید بر مازاد کشاورزی)، امپراطوری شهری (جامعه متکی بر دانش و تهدیدهای نظامی)، شهر تجاری (مبتنی بر مبادلات بازرگانی)، شهر و انقلاب صنعتی (شهر مبتنی بر تحولات عمیق اقتصادی - اجتماعی - سیاسی)، شهر سرمایه‌داری (شهرهای مبتنی بر سیستم کارخانه‌ای بدون حضور دولت)، تناقضات شهر سرمایه‌داری (مبتنی بر ظهور برخورد بین بخش عمومی و بخش خصوصی، بازار و مالکیت، پول و اخلاق، اقتصاد و جامعه)، شهر پسامدرن (با سه عنصر: ۱- نگرش جدید: تغییر در معماری در سال‌های اخیر «۱۹۹۰ به بعد»؛ ۲- حرکات درونی جدید: خصوصی‌سازی زمین‌های باز عمومی و دور نگهداشتن مردم از فضاهای عمومی؛ ۳- فرهنگ جدید شهری: تأکید بر منافع تولید بجای منافع مصرف) که با ذکر نمونه‌های متعدد بررسی می‌گردد.

فصل سوم: شهری شدن اقتصاد

این فصل به رابطه شهر و اقتصاد در گستره فضا می‌پردازد. موضوع با سلسله مراتب شهری شروع می‌شود که هر کدام با ویژگی‌های خاص مشخص می‌گردند:

- ۱- سطح بین‌المللی: با تأکید بیشتر بر ظهور اقتصاد جهانی و الگوهای فضایی همکاری اقتصادهای پیرامونی در داخل سیستم جهانی.
- ۲- سطح ملی: با تأکید غالب بر روی بررسی و تحلیل فضایی اقتصادهای ویژه ملی از نظر تاریخ و جغرافیای اقتصادی آنها.
- ۳- سطح ناحیه‌ای: با توجه بیشتر به ارتباطات محلی و مهم جلوه دادن

۲- شهر تولیدی: تولید در شهر عملکردی است از این که شهر در کجا قرار گرفته و چه زمانی شهر شده است. بنابراین اقتصادهای سرمایه‌داری به همان ترتیب که در طول زمان تغییر می‌یابند در گستره مکان نیز در حال تغییر هستند.^۷

۳- تحول جهانی: از قرن نوزدهم با توجه به بالا بودن هزینه‌های حمل و نقل، صنایع در جوار منابع اولیه یا نزدیک بازارها بودند اما در قرن بیستم این موضوع با صنعتی شدن و بهبود حمل و نقل و سادگی نسبی سرمایه‌گذاری جهانی برعکس شد و صنایع به دنبال مکان‌هایی هستند که نیروی کار ارزان داشته باشد.^۸

۴- شهر اطلاعات: اطلاعات اهمیت زیادی در جهان اقتصاد و زندگی سیاسی پیدا کرده است. اکنون در مفاهیم تولید، همکاری‌های زیاد و فرادولتی توأم با تولید زنجیره‌ای بین‌المللی، به انبوهی از اطلاعات جهت بقا و بهبود مراحل تولید نیاز دارند و در واقع بهبود مراحل اطلاعات را می‌توانیم مشاهده کنیم نظیر ارتباطات ماهواره‌ای که هم دلیل و هم اثر بین‌المللی کردن اقتصاد می‌باشد.^۹

۵- نظم جدید شهری: در این جا روابط بین تغییر اقتصاد اجتماعی و تجدید سازمان فضایی با توجه به نظریه نظم جدید شهری بیان می‌شود. ریشه‌های نظم جدید در تغییرات اصلی اقتصاد است که از اواسط دهه ۱۹۷۰ به وجود آمد. این تغییرات شامل مراحل کاری جدید، بازار کار و سیستم تولید با قابلیت انعطاف‌پذیری زیاد و تجدید مقررات هستند.

فصل پنجم: اقتصاد سیاسی شهرنشینی

این فصل با نظریه روش تولید کارل مارکس آغاز می‌گردد که در آن به کشمکش بین صاحبان سرمایه و کارگران پرداخته می‌شود. صاحبان سرمایه به دنبال سود بیشتر و کارگران به دنبال بهبود دستمزدها و شرایط کاری هستند. سپس به مطالعات دیوید هاروی پرداخته می‌شود که در آن هدف اساسی هاروی نشان دادن رابطه بین شهر و جامعه از دیدگاه ماتریالیسم تاریخی است. در بحث پیرامون شهرها و شیوه‌های مصرف، به روش‌های شناخت کشورهای غنی و فقیر پرداخته می‌شود. به عنوان نمونه در سیستم شهرهای با مصرف انبوه عوامل زیر دخیل اند: ۱- دستمزدهای نسبتاً بالا، ۲- سیستم‌های ارتباطی، ۳- ایدئولوژی مبتنی بر ادامه مصرف. بحث شهرها و روش‌های نظام‌مند دارای دو مقوله می‌باشد: اول تنوع در فضا: به تفاوت اساسی بین بازارهایی که در رابطه با به حداکثر رساندن رفاه اجتماعی بیشتر با آنهاست که در جهت به حداکثر رساندن منافع شخصی نظام‌مند شده‌اند می‌پردازد. دوم تنوع در زمان: به بحث روش‌های مالیاتی می‌پردازد.

فصل‌های ششم و هفتم: سرمایه، نیروی کار و شهر

فصل ششم یک مطالعه تئوریک و عملی موردی در سیدنی استرالیاست که با یک دید وسیع توجه به سوی کشمکش بین سرمایه‌داران و کارگران در

مفاهیمی مانند «مقیاس» و «آستانه»^۴ در ادامه به بحث سلسله مراتب جهانی (که انعکاس‌دهنده و موجب تغییرات اجتماعی، اقتصادی و دموگرافیکی است) سلسله مراتب ملی (شامل تمام روستاها، شهرک‌ها، شهرهای داخل یک کشور که متفقا توزیع جمعیت را در سطوح مختلف بر عهده دارند). سلسله مراتب ناحیه‌ای (از سطح پایین به بالا شامل مسکن منفرد - گروهی از مسکن - شهرهای کوچک که وظیفه خدمات‌رسانی به حوزه نفوذ را بر عهده دارند) با ارائه مثال‌هایی از بریتانیا و آمریکای جنوبی، ایالات متحده آمریکا، استرالیا ادامه یافته و تحولات در سلسله مراتب شهری (حرکات مردم، عقاید، کالاها و خدمات در داخل یک سیستم) و تغییر در سلسله مراتب شهری (تغییرات ساختاری یعنی تضعیف سلسله مراتب زمانی که تأمین کالاها و خدمات از آن انتقال یابد) پرداخته می‌گردد.

فصل چهارم: شهر و اقتصاد جهانی

یکی از واضح‌ترین و مهم‌ترین حقایق زندگی معاصر، بین‌المللی کردن اقتصاد است. مؤسسه‌های بین‌المللی، شرکت‌های چندملیتی و الگوهای تجاری فراملی، اغلب کشورهای جهان را با ریسمان وابستگی اقتصادی، سخت به هم بسته است.^۵ این فصل به چند موضوع می‌پردازد:

۱- جهان شهرها: که توسط پاتریک گدس Patric Geddes ابداع شد که مهم‌ترین مشاغل را به شکل متمرکز در خود جای داده است و سه جهان شهر لندن، نیویورک و توکیو در ۱۵۰ سال گذشته قدرت غالب اقتصادی دنیا را در دست داشته‌اند.^۶

زندگی در شهرهای معاصر تفاوت فاحشی با
زندگی در شهرهای سه یا چهار دهه قبل دارد.
ساختارهای اقتصادی - اجتماعی،
اهرم‌های مختلف قدرت در کنترل شهرها،
حاکمیت اقتصاد جهانی بر شهرهای بزرگ دنیا،
نقش جهانشهرها و ده‌ها موضوع گوناگون
در زندگی مدرن شهرهای امروزی مورد بحث
و گفت‌وگو در این کتاب است

جان رنه شورت در بحث شهر و قدرت
نشان می‌دهد که اهرم‌های مختلف قدرت
نظیر احزاب و نیروهای مردمی در
فضاسازی‌های شهری و حفظ محیط زیست شهری
چه نقش‌هایی بازی می‌کنند و گاهی
بر قدرت نیروهای دولتی فائق می‌آیند.

مدت شکوفایی و رکود مالی در سیدنی را نشان می‌دهد.
داستانی از BLF و درگیری آن در سیدنی در یک دوره
زمانی خاص با ویژگی‌های گسترده‌اش و دربرگیرنده بعضی از
موضوعات که شامل: پیچیدگی بین سرمایه و کار در پایگاه
شهری، پیوند بین تلاش‌های محلی و خواسته‌های اقتصاد
جهانی، نقش جامعه در شکل‌دهی فضاهای ساخته شده، تنش
بین شهر به عنوان مکانی برای سرمایه‌گذاری کلان و محلی
برای زندگی کردن، ماشینی برای پول‌سازی و به همان نسبت
هم عرصه‌ای برای زندگی اجتماعی.

فصل هفتم به شکل افسانه‌های شخصی و مصاحبه با
یکی از رهبران BLF به نام جک ماندی است. در استرالیا
اتحادیه قدرتمند تجاری به نام «فدراسیون کارگران ساختمانی»
(BLF) فعالیت دارد. این اتحادیه بر تحریم استفاده از
فضاهای سبز برای پروژه‌های ساختمانی اعتقاد دارد.

فصل هشتم: مطالعه موردی Yuffies یا Yuppies و

نظم جدید شهری

این دو کلمه چون کلمات جدیدی هستند هنوز معادلی
برای آنها در فارسی وجود ندارد. به طور خلاصه در بریتانیا از
دست رفتن مشاغل صنعتی و رشد مشاغل خدماتی، زمینه‌ساز
بیکاری رشد یابنده می‌باشند. این اثرات اجتماعی موجب
کاهش در نیروی سنتی طبقه کارگر مرد و رشد اشتغال زنان و

ظهور یک طبقه جدید متوسط می‌گردد. این روند در اذهان عمومی به عنوان
مفاهیم Yuppie و Yuffie شناخته شده‌اند. یک Yuppie یک فرد مهاجر
جوان رو به کمال است. Yuffie وامانده‌های جوان شهری هستند. اگر
Yuffies طبقه متوسط جدید موفقی باشند Yuppies درماندگان و طبقه
کارگر شکست خورده محسوب می‌گردند.^{۱۰}

مؤلف اعتقاد دارد نظم شهری جدید در کشورهای سرمایه‌داری درهم
ریخته از این کشمکش‌ها بوجود خواهد آمد؛ ترتیب نهایی آن در نتیجه درگیری
و وجه المصالحه به دست می‌آید و ترکیب تکاملی آن علامت پیروزی و
همچنین شکست خواهد بود.^{۱۱}

مطالب این کتاب آخرین دستاوردها را در رابطه با مطالعات شهری در
اختیار علاقه‌مندان به مسائل شهری قرار می‌دهد.

زندگی در شهرهای معاصر تفاوت فاحشی با زندگی در شهرهای سه یا
چهار دهه قبل دارد. ساختارهای اقتصادی - اجتماعی، اهرم‌های مختلف قدرت
در کنترل شهرها، حاکمیت اقتصاد جهانی بر شهرهای بزرگ دنیا، نقش
جهانشهرها و ده‌ها موضوع گوناگون در زندگی مدرن شهرهای امروزی مورد
بحث و گفت‌وگو در این کتاب است.

علاقه‌مندان به مطالعات شهری به ویژه دانشجویان با مطالعه این کتاب
می‌توانند با سیستم‌های جدید حاکمیت شهرها و الگوهای مدرن و اعمال قدرت
در کنترل فضاهای شهری و محیط‌زیست آنها آشنا شوند. جان رنه شورت

برای تدوین این کتاب سال‌ها متحمل زحمات طاقت‌فرسایی شده است و با
مسافرت به شهرهای بزرگ دنیا و انجام تحقیقات میدانی به این الگوهای
جدید اداره شهرها دست یافته است. مترجم امیدوار است که این کتاب
بحث‌های نوینی را در موضوعات شهری در محافل علمی ایران پیش آورد و
نگرش‌های سنتی به شهر و زندگی شهری از جامعه ما رخت بربندد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- شورت جان رنه: نظم شهری درآمدی بر شهرها، فرهنگ و قدرت، ترجمه دکتر
اسماعیل چاوشی، انتشارات تربیت معلم، تهران ۱۳۸۱، مقدمه
- ۲- همان، ص ۳.
- ۳- همان، ص ۹.
- ۴- همان، صص ۳۷ - ۳۸.
- ۵- همان، ص ۷۷.
- ۶- همان، ص ۷۷.
- ۷- همان، ص ۸۰.
- ۸- همان، ص ۹۲.
- ۹- همان، صص ۹۶ - ۹۷.
- ۱۰- همان، صص ۱۸۳ - ۱۸۴.
- ۱۱- همان، ص ۲۰۱.